

Алла Ляшина
м. Ужгород, Україна

Когнітивні аспекти вивчення англійської термінології живопису

Abstract. *The article deals with some peculiarities of cognitive aspects of English terminology study. The objective of our research is to study the cognitive aspects of the English cultural terminology, in particular that of art of painting. The relevance of our research is determined by the application of the latest scientific paradigms of modern linguistics to the study of terminology. The cognitive approach deepens the understanding of the term which intensifies the process of translators training. The practical significance of the research lies in the possibility of applying the data obtained in the courses of lectures on Lexicology and Cognitive Linguistics, in Translation courses.*

Key words: *cognitive linguistics, term, terminology, concept, art of painting, translators training*

Мова є невідомою частиною пізнання (когніції), вона відображає взаємодію психологічних, комунікативних, функціональних та культурних факторів, можливість вийти за межі власне мовного знання та здійснити аналіз співвідношення мовного значення та концептуального змісту, у якому мовні явища пов'язані з діяльністю людського мозку [3, с.13].

Лінгвістика, як зазначив Ж. Фоконьє, стає чимсь більшим, ніж самодостатня галузь вивчення мови; вона робить свій внесок у відкриття та пояснення загальних аспектів людського пізнання [7, с.104].

У сучасній лінгвістиці активно використовується когнітивно-дискурсивна парадигма, у рамках якої проводиться концептуальний аналіз термінів, а також фреймовий аналіз, який дає змогу вибудувати концептуальну модель термінології. Когнітивно-дискурсивний напрям вивчення мовних явищ розроблявся українськими вченими, як от: проф. О.П. Воробйовою, проф. С.А. Жаботинською, проф. А.Е. Левицьким, дослідження яких ґрунтуються на концепціях зарубіжної когнітології американських та європейських лінгвістів. Основою розвитку досліджень когнітивного напрямку в Україні є праці вітчизняних лінгвістів, а саме: І. Голубовської (етнолінгвістика), В. Жайворонка, С. Жаботинської (когнітивна лінгвістика), О. Залевської (психолінгвістика), В. Івашенко, С. Єрмоленко, В. Карасика (лінгвокультурологія), М. Кочергана, В. Кононенка (дискурсологія), Л. Лисиченко, Л. Мацько, О. Мельничука, Н. Мех, В. Німчука, Л. Полюги, В. Русанівського, Т. Радзівської (лінгвоконцептологія), О. Селіванової, Л. Ставицької (соціолінгвістика) та ін.

Метою нашого дослідження є вивчити когнітивні аспекти термінології англійської культури, зокрема образотворчого мистецтва, а саме живопису.

Об'єктом дослідження стала вибірка англійських термінів живопису об'ємом 500 термінологічних одиниць, складена шляхом перегляду спеціальної літератури англійською мовою. *Предметом* дослідження є лінгвокогнітивні особливості англійської термінології живопису.

Актуальність нашого дослідження обумовлена зверненням до найновіших наукових парадигм сучасного мовознавства для дослідження галузевої термінології.

Практичне значення дослідження полягає в можливості застосування отриманих даних у курсах лекцій з лексикології та когнітивної лінгвістики, у практиці викладання англійської мови спеціальності, у курсах перекладу.

Кожен перекладач у процесі своєї практичної діяльності вирішує проблему якомога тіснішої відповідності тексту, який перекладається, мовним і культурним особливостям цільової аудиторії. У процесі перекладу необхідно враховувати культурні та когнітивно-семантичні закономірності в мовному структуруванні дійсності.

У межах когнітивного підходу мова розглядається як засіб доступу до процесів мислення людини. Саме в когнітивній лінгвістиці відбувається трансформація сучасних мовознавчих знань у площину, що спирається на якісно нову наукову методологічну платформу [3, с.126].

У межах спеціальних галузей знань постійно відбувається поповнення термінологічного складу завдяки професійній діяльності людини. У межах спеціальних галузей знань постійно відбувається поповнення термінологічного складу завдяки професійній діяльності людини. Людина використовує різні системи вираження для позначення явищ світу, з яких мова найголовніша. Знаки, які вони використовують для посилення на реальний світ, не є реальністю, а швидше є його ментальною репрезентацією, організованою у концепти [6, с.39].

Когнітивний напрям у термінознавстві є провідним, який активно розробляється термінологами у трьох площинах: когнітивно-історичній (В.Я. Миркін, І.М. Фатєєва, Ch. Kriele, K. Schmitz), де основну увагу зосереджено на формуванні концепту терміна як результату професійного знання в діахронії; когнітивно-номінативній (Є.А. Карпіловська, В.Ф. Новодранова, В. Antia, H. Id-Youss, M. Willy), представники якої намагаються проаналізувати відображення концептуальних ознак термінологічного концепту в морфологічній структурі терміна, та когнітивно-інформаційній (О.Й. Голованова, О.В. Суперанська, О.І. Чередниченко, М.Т. Сbre, P. Faber, D. Reineke, R. Temmerman, S.E. Wright), спрямованої на одночасне розкриття когнітивної суті терміна-носія концептуальних ознак термінологічного концепту та його інформаційної природи, що містить результати професійного знання і досвіду, сформованих за рахунок когнітивної діяльності носіїв мови професійної комунікації.

Класичну та когнітивну проблематику вивчення термінів розробляла низка зарубіжних вчених: М.Т. Cabre, Р. Faber, Н. Kageura, J. Pearson, J. Picht, А. Ray, R. Temmerman, G. Rondeau, J. Sager, Т.Н. Savory та ін.

Представниками класичного підходу в семантиці є американські вчені А. Гольдберг, Р. Джекендофф, Дж. Лакофф, Р. Лангакер, Л. Тамі, Дж. Тейлор, Ч. Філлмор, Ж. Фоконьє.

Терміни невідомо пов'язані з когнітивними процесами пізнання навколишнього світу. Інформація, яку містить термін, дає змогу говорити про наявність відповідних реалій, про міжнародні контакти, про рівень розвитку культури. Когнітивно-культурологічна інформація може дати ключ до розуміння соціально-історичних подій, показати процес формування професійних знань і терміносистем зокрема. Когнітивний підхід поглиблює розуміння терміна.

Ми розглядаємо термінологію живопису як специфічну концептуальну систему, що кодує певне професійне знання, яке відображає досвід, накопичений у сфері образотворчого мистецтва. Мова живопису відрізняється від розмовної мови або мови художньої літератури певними лексичними, граматичними та стилістичними особливостями. Це складна структура, яка акумулює в собі лінгвістичну та екстралінгвістичну інформацію. Для її дослідження є актуальним когнітивний підхід.

На відміну від традиційного термінознавства, у якому предметом дослідження, головним чином, є лінгвістичні характеристики терміна, в когнітивному – це співвідношення концептуальних та мовних структур у професійній сфері. Сучасне когнітивне термінознавство займається вивченням становлення і розвитку професійних концептосфер, концептуальних парадигм, наукових теорій формування і функціонування термінологічної лексики.

У концептуальній та мовній картинах світу людини вагоме місце посідає феномен мистецтва. Ми розглядаємо термінологію живопису як специфічну концептуальну систему, що кодує певне професійне знання, яке відображає досвід, накопичений у цій сфері.

Термінознавці підтримують твердження про те, що термінологічна одиниця характеризується двома основними ознаками, а саме: специфікою значення та сферою функціонування. Терміни вербалізують однорівневі концепти, тоді як метафорично утворені терміни включають культурно обумовлені уявлення людини про світ. Завдяки дослідженням таких вчених, як Фердинанд де Сосюр, Шарль Сандерс Пірс, М. Фуко, Ю. Лотман та ін., відомо, що мови різних культур і народів відрізняються за будовою, словниковим запасом, граматичними правилами, хоча всі мови мають деякі загальні правила, системну структуру. Розмовна або літературна мова мають якості, загальні для всіх мов, але відрізняються від мови різних видів мистецтва, як от: музика, живопис, архітектура тощо.

Мова живопису має свої власні особливості. Специфіка термінів як номінативних знаків дає змогу стверджувати, що ця термінологія репрезентує професійну картину сфери живопису.

Галузеві лексичні одиниці, як і інші одиниці мови, є знаками. Отже, тому для дослідження термінології живопису ми можемо використовувати методи когнітивного аналізу, зокрема фреймового, щоб розглянути реалізацію основних принципів формування терміносистеми культури, а саме живопису. Принципи когнітивної лінгвістики можуть широко використовуватися для аналізу процесів термінотворення та організації терміносистем, пов'язаних з культурою, на основі розробленої в сучасній лінгвістиці методики концептуального і фреймового аналізу.

У термінології культури основоположні концепти пов'язані з різними сферами культури. Термінологія живопису, як і будь-яка галузева термінологія, має свою специфічну структуру. Загальні поняття живопису є базовими концептами, які можна розглядати як субфрейми фрейма терміносистеми живопису.

Аналіз термінів з точки зору їх створення та формування допомагає пояснити, як відбувалось пізнання, результатом якого можна вважати функціонуючу систему термінів. Отже, когнітивний підхід до дослідження англійських термінів живопису дає змогу розглядати термін як результат когнітивної діяльності фахівців у цій галузі, оскільки терміни невід'ємно пов'язані процесами пізнання світу. М.Т. Sabre визначає професійну комунікацію трьох типів: навчальну, пізнавальну та комунікацію діяльності [6, с.41]. У термінах закладені потенційні ресурси відображення спеціальних знань. Когнітивний підхід поглиблює розуміння терміна, що надзвичайно важливо для майбутнього перекладача.

У спеціальній лексиці, яка обслуговує сферу живопису, вибудована певна ієрархія змісту та відповідна йому ієрархія термінів: назви стилів (*expressionism, impressionism, realism, surrealism, cubism, modernism, pop art, abstract art etc.*); назви жанрів (*portrait, still life, history painting, religious painting, landscape painting, miniature painting, fresco, allegoric painting, painterly etc.*); назви технік живопису (*oil painting, ink wash painting, encaustic painting, acrylic painting, watercolour painting, tempera painting, digital painting, pastel, gouache, spray painting, enamel painting, sand painting, glass painting*); назви інструментів (*brushes, paint, palette, palette knife, paint tray, paint sprayer*); назви митців (*painters, illustrators, printmaker, collage artist, digital artist, video artist, portrait artist, landscape artist, still life artist, urban artist, history artist, figure artist, marine painter etc.*).

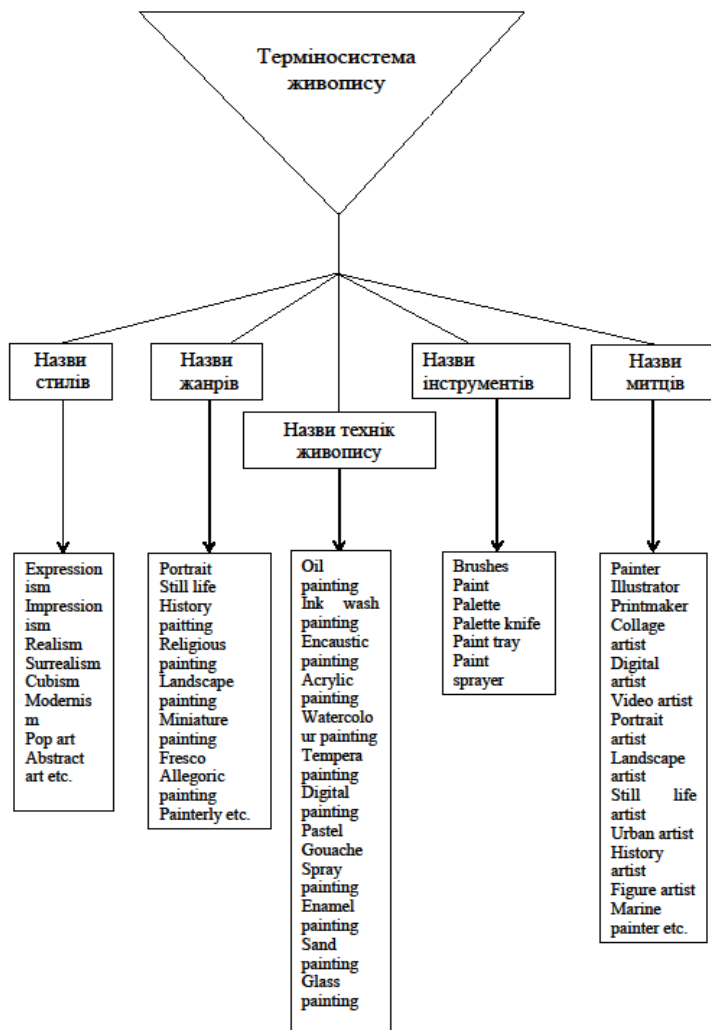

Схема 1. Фреймова схема терміносистеми живопису.

Серед домінуючих значень, які входять до концептуальної структури живопису, можна виділити такі: людські почуття (позитивно забарвлені: *love, passion, empathy*; негативно забарвлені: *hatred, intolerance*), людські емоції (позитивні: *admiration*; негативні: *sorrow, anger, sadness*), людські якості (позитивні: *kindness, beauty, generosity, amiability*; негативні: *selfishness, malice, hostility*).

Висновки з дослідження. Проаналізувавши терміносистему живопису, ми виділили такі базові концепти: *style, genre, painting techniques*. Вони по суті і є ядром терміносистеми. На їх основі ми вибудували фреймову схему, яка показує елементи корпусу термінів живопису та функціональні зв'язки між ними: назви стилів (*expressionism, impressionism, realism, surrealism, cubism, modernism, pop art, abstract art* etc.), назви жанрів (*portrait, still life, history painting, religious painting, landscape painting, miniature painting, fresco, allegoric painting, painterly* etc.), назви технік живопису (*oil painting, ink wash painting, encaustic painting, acrylic painting, watercolour painting, tempera painting, digital painting, pastel, gouache, spray painting, enamel painting, sand painting, glass painting*), назви інструментів (*brushes, paint, palette, palette knife, paint tray, paint sprayer*).

Термінологія живопису є результатом професійно-пізнавальної діяльності фахівців, який отримав мовне вираження. Когнітивно-культурологічна інформація може показати процес формування професійних знань і терміносистем зокрема. Вивчення терміносистем за допомогою когнітивного аналізу дає змогу побудувати конкретні когнітивні моделі та глибше дослідити процеси їх формування та функціонування. Перспективи розвідок полягають у проведенні концептуального та фреймового аналізу галузевих терміносистем, що дало б змогу вибудувати концептуальну модель термінології.

Література

1. Садовнікова Г. В. Когнітивно-інформаційна природа термінів автомобілебудівництва в англійській, німецькій, українській мовах: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.1. Київ, 2016. 261 с.
2. Fauconnier G. Introduction to Methods and Generation
URL:<http://linguistics.stanford.edu/>
3. Bishop C.M. Neural networks for pattern and concept recognition. Oxford: Oxford University Press. 2007. 482 p.
4. Великий тлумачний словник сучасної української мови / уклад. В.Т. Бусел. Київ; Ірпінь: Перун, 2003. 1440 с.
5. Cabre M.T. Terminology. Theory, methods and applications / Maria Teresa Cabre. Amsterdam & Philadelphia: John Benjamins, 2014. 324p.